

juni 1948 : De Grote stern was een van de icoon broedvogelsoorten van De Beer. Foto: F. Kooijmans.

Uitgelicht

Natuuramnesie op de Maasvlakte.

Door: Gerard Ouweneel.

Ondanks Ed Buijsmans adagium 'Houd de gedachte aan De Beer levend' had ik mij voorgenomen voortaan te zwijgen over De Beer. Met een artikel in *Straatgras* zou het de laatste maal zijn dat ik het ruim zestig jaar geleden geliquideerde natuurmonument aanroerde. Het besluit viel nadat ik in een kringetje (jongere) vogelaars had horen mompelen 'daar heb je hem weer met zijn De Beer'. En verder omdat Buijsmans website het vele hetgeen hij over het gebied wist bijeen te brengen subliem in beeld brengt. Ook wees iemand erop dat ik met mijn De Beer relazen in herhalingen ging vallen. Basta dus.

In dat verhaal in *Straatgras*, het tijdschrift van het Rotterdams Natuurhistorisch Museum, had ik erop gewezen dat De Beer zowel door toedoen van Rotterdam was ontstaan als ten onder gegaan. Immers, in 1872 had die stad als gevolg van doorgraving van de duinen bij Hoek van Holland zijn begeerde directe verbinding met de Noordzee gekregen. Daardoor was de kop van Rozenburg geïsoleerd geraakt en schiep dat isolement de voorwaarden voor het ontstaan van een van de befaamdste natuurgebieden van Nederland. Datzelfde Rotterdam schroomde ruim driekwart eeuw later niet om voor zijn expansie-ambities De Beer op de schop te nemen.

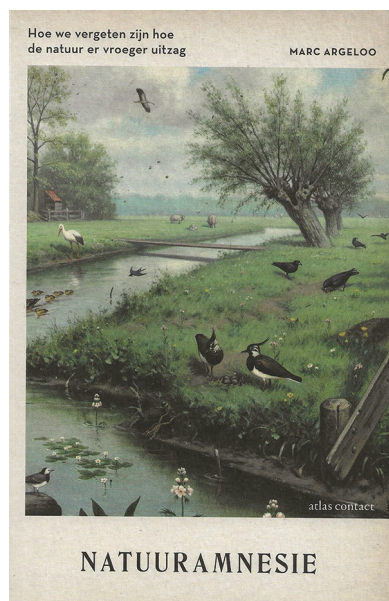
Begrip is op te brengen voor jongere collega-vogelaars die er genoeg van krijgen verhalen aan te horen over een ruim zestig

jaar geleden geliquideerd rijk vogelgebied. Indien ik, rond 1960 als begin twintiger, toen van een grijsaardvogelaar steeds opnieuw weemoedige verhalen had moeten aanhoren over landschappen en vogels in het Nederland van omstreeks 1900, zou ik die relazen na een poosje stellig ook beu geweest zijn.

Het liep anders. Ondanks mijn voornemen was een terugblik naar het verdwenen De Beer-landschap aanleiding dat ik op zondag 23 september 2023 samen met de cineast Rik van der Linden en een tweekoppige

cameraploeg urenlang langs de Brielse Gatdam en over de Maasvlakte sjouwde. Net als ik had Rik *Natuuramnesie* van Marc Argeloo gelezen. Ook hem sprak het boek sterk aan. Argeloo hekelt de afwezigheid van een natuurhistorisch bewustzijn in de maatschappij, die hij neerzet als een samenleving waarin luchtige weetjes en berichten van incidenteel karakter over de natuur de boventoon voeren. Door zijn contacten met mensen van Bureau Stadsnatuur in Rotterdam was Rik van der Linden mij op het spoor gekomen als een De Beer veteraan. Marc Argeloo had ik lang geleden ontmoet toen hij een causerie hield over zijn studie van hamerhoenders of maleo's op Sulawesi. Jaren later kwamen wij elkaar weer tegen tijdens een schrijversborrel in het tuinhuis van Uitgeverij AtlasContact aan de Prinsengracht.

Cover van het boek van Marc Argeloo, een van de inspiratiebronnen voor de film.

Simon de Waard

Toen Rik belde vertelde hij over de mini-documentaire *Basiskwaliteit Natuur* waaraan hij werkte. Opnamen annex een interview met iemand die ooit zelf op wijlen De Beer had rondgezworven zouden prima passen in zijn film, een productie die hij maakte in opdracht van een projectteam Groene Vrijwilligers, een samenwerkingsverband van in Nederland actief zijnde natuurbeschermings- en milieuclubs. Met daarbij Vogelbescherming en de IVN.

'Alweer De Beer', bedacht ik. 'Wat moest ik in vredesnaam nog aan eerdere artikelen en interviews toevoegen?' Nog onlangs had Anthonie Stip mij ruim een uur geïnterviewd voor de Podcast *Toekomst van Natuur*. Dat had Anthonie dusdanig prima gedaan dat, bij het beluisteren en bekijken, ik verbaasd en lichtelijk verontrust geraakt was over hetgeen hij allemaal uit mij had weten te peuren. Iemand is dan pas een goed interview(st)er had Jeannette Parramoore van Vroege Vogels mij eens verzekerd indien de ondervraagde zaken prijsgeeft die hij liever voor zich had willen houden! Welnu, mijzelf achteraf beluisterend slaagde ook Jeannette daarin royaal.

Bij dat eerste telefoongesprek attendeerde ik Rik op de films van Simon de Waard. Deze in 1986 overleden cineast liet een omvangrijk oeuvre na waaronder kort na WOII opgenomen vogelfilms in en rond Rijnmond waarbij ook op De Beer. Nadat gevreesd werd dat De Waard films inclusief diens fotoarchief verloren waren gegaan, troffen Ed Buijsman, Ruud Vlek en ik begin deze eeuw diens films aan op de zolder van een garage in Rotterdam-West..., het was alsof wij een goudschat vonden. Toen wij later in het bezoekerscentrum van de Ackerdijkse Plassen met een daar aanwezige 16 millimeter filmprojector een dag lang de bewuste films aanschouwden, waren alle aanwezigen erover eens dat De Waard een voortreffelijk cineast was geweest. Na goedkeuring van de garage-eigenaar Henk de Wolde en De Waards zoon Hans zette Marc Plomp de in Nederland opgenomen films op DVD. De originele films gingen via de Heimans en Thijsse Stichting naar Beeld & Geluid in Hilversum. De Waards fotoarchief bleef onvindbaar en ging dus wel verloren.

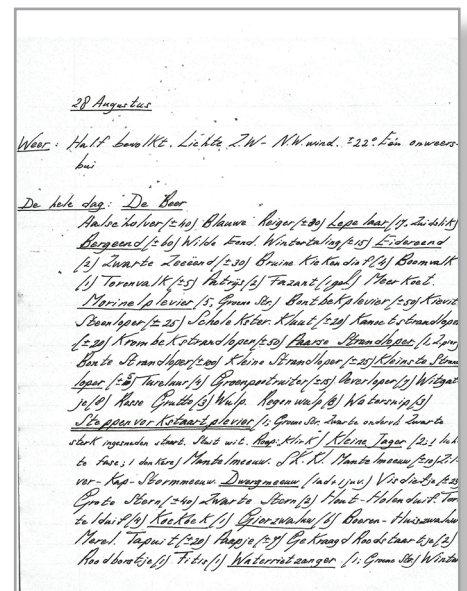
Zondag 13 september bracht fraai nazomerweer zodat ik niet de enige was die Oostvoorne opzocht. De parkeerterreinen bij de Uitzichttoren waren volledig bezet en vol geluid. Met in het kielzog kleuters en honden spoedde een veelkoppig met strandjoliïtspullen beladen publiek zich richting zee. In eerste instantie leek het mij een minder geschikte entourage om het verleden beeldend te ontstoffen. Dat

viel mee. Rik had zich duchtig voorbereid en gidde de filmploeg en mij langs de buitenzijde van de Brielse Gatdam richting Maasvlakte. Een muur van omhoog rijzende industrie en haveninstallaties domineerde het uitzicht nadrukkelijk. Zuidwaarts kijkend, over de Slikken van Voorne richting Goeree-Overflakkee, kwam een ruimtelijker panorama in beeld. Het opkomende tij bracht groepjes steltlopers in beweging. Een telescoopscan over het nog droog liggende deel van de Slikken leverde een rustende visarend op en, dichterbij, een slechtvalk, destijds beide karakteristieke eind-september De Beer soorten, zij het de visarend incidenteel. Toen Rik mij vroeg te verwoorden in welk landschap wij hier ruim zes decennia geleden zouden hebben gestaan, kwam de reactie aazerlend op gang. Ik vertelde over de weidsheid van het De Beer-kustlandschap en vooral over herinneringen aan excursies met rondom een onbelemmerde gezichtseinder. Die rustende visarend gaf een voorzet. Pandion was een van de vogelsoorten waarvan mijn premiëre plaatsvond op De Beer. Wat waren de leden van ons vogelaarsclubje begerig een visarend te zien, een sentiment dat trouwens nu nóg geldt, altijd weer. Toen eind-september 1954 NJN-ers meldden er eentje te hebben waargenomen besloten Ben van der Velden en ik een poging te doen. Een vrije zaterdagochtend bestond nog niet dus hadden wij alleen de middag voor een fiets heen-en-weertje naar De Beer, waar ons bovendien een forse wandeling wachtte: eentje vanaf Korfmakers opzichterwoning aan de Waterweg naar de zuidwesthoek, waar de visarend zich zou ophouden. Het lukte kante boord waarbij neer gutschende buien en een straffe zuidwestenwind niet meewerkten. Daar waar het Groene Strand omhoog naar het Zuidslak ging de vogel op. Hij vloog af richting Brielsche Gat, zodat wij onze eerste visarend geenszins fraai te zien kregen. Maar het netvlies sloeg het beeld wel op. Mét een rij vertrouwde De Beer soorten maakten die visarend, een velduil, smelleken en een kleine jager óók die 25e september 1954 een memorabele dag. Terwijl ik tegenover de camera- en geluidsmen het visarendverhaal van op twee

dagen na 69 jaar eerder opdiste haalde Rik het Verkade-album *Onze grote rivieren* van Jac. P. Thijsse voor de dag en sloeg hij pagina 67 op, de Voerman-aquarel van de zuidkant van De Beer, die ook de cover van Ed Buijsmans *De Beer*-studie siert. Dat gaf weer nieuwe inspiratie, waarbij ik er wel op wees dat zowel de visarend-waarnemingsplaats van destijds als de plek waar Voerman circa een eeuw geleden aquarelleerde een paar kilometer oostelijker lag.

De avondsessie

Wij verkasten naar de Maasvlakte waar, staande aan de Waterwegmonding, Rik verzocht uit een meegenomen vogeldagboek te citeren. Dat deed ik, in de eerste plaats natuurlijk de notities van die visarend-premiëredag in 1954. Maar ook aantekeningen van een De Beer-excursie van toen een paar weken eerder, van die van 28 augustus 1954, een dag met een steppen-vorkstaartplevier, de tweede voor Nederland. Nog afgezien van de wetenschappelijke waarde zijn die oude dagboeken kostelijk omdat raadpleging van vroegere excursieverslagen beelden van landschappen, vogels en metgezellen van toen op het netvlies brengen.

Aantekeningen gemaakt op 28 augustus 1954.

Over de apotheose die Rik had bedacht bewaarde hij de hele dag het zwijgen. Dat was maar goed ook want ik begon aardig moe te worden, hetgeen Rik niet ontging. In vallend schemer dirigeerde hij de minikaravaan voertuigen naar de Hartelhaven hoek Hartelkanaal, een locatie die vol zicht bood op de enorme kolenoverslagkade aan de Mississippihaven. Daar zette de filmploeg een enorm scherm op, waar de stevig waaierende wind algauw vat op kreeg. Om hun constructie te stutten sleepten de heren van alle kanten stenen aan; met succes. Ik kreeg het verzoek voor het scherm plaats te nemen waarna Rik via eveneens meegenomen apparatuur fragmenten uit de De Waard films op het scherm projecteerde. Met op de achtergrond de ook op een zondagavond in vol bedrijf zijnde Maasvlakte, met overal verlichting en rumoer, zat ik te kijken naar de Beer landschappen van driekwarteeuw geleden met kemphanen

Beer Zuidslak, ca. 1930. Foto: G.F. Makkink.

Gerard bekijkt beelden van de Beer op de Maasvlakte.

en de broedkolonie grote sterns, een van de gloriesoorten van het natuurmonument. Aarzelend gaf ik wat commentaren. Maar vooral zweeg ik, ten prooi aan niet te becijferen gedachten. Hondsmoe en met naar binnen gekeerde blik ben ik naar Maasdam gekoerst.

De preview

Drie maanden na die opnamezondag, op 18 december 2023, vond in Utrecht een preview plaats voor de direct betrokkenen bij Riks documentaire. Het was lang geleden dat ik in een bioscoop zat en helemaal nooit op maandagochtend om negen uur

in het centrum van Utrecht. Marc Argeloo had er goed aan gedaan een aantal van zijn studenten uit te nodigen om ook te komen kijken. Hij en Rik praten in de documentaire het heden en verleden aan elkaar. Beelden van de Oude Maas, IJsselmonde, de Vlaardingse Vlietlanden, Voorne en De Beer en de Maasvlakte waren ons deel. De visarend is een van de rode draden die door de film loopt. Het bekijken en beluisteren van het eigen optreden gaf opnieuw zekerheid dat voor mij nimmer een Oscarnominatie zal zijn weggelegd. Na de vertoning en het alleszins terechte lange applaus vroeg Kars Veling van de Vlinderstichting om

commentaren. Op dat verzoek gingen velen in, vooral van zijde van de studenten. Het was een kostelijke ervaring om de gevatte opmerkingen van die groep jonge mensen aan te horen. Eentje, een dame, vroeg zich af waarom er zoveel 'verleden' in de film te zien was. Ze raadde aan meer in te gaan op de toekomst van onze natuur!

Hopelijk krijgen de lezers van dit tijdschrift de documentaire ook te zien, waarbij u dan een eigen antwoord op die vraag kan geven. Ik nam mij wederom voor om inderdaad verder over De Beer te zwijgen.

Koperuil. Foto: Peter Vermaas